

важливим та дієвим. Вже сьогодні арт-терапія демонструє реалізацію таких завдань як: формування почуття безпеки, зняття психоемоційної напруги, навчання дітей і батьків вираженню власних емоцій, почуттів та потреб, налагодження емоційного зв'язку між батьками і дитиною, розвитку навички спільної взаємодії та співпраці, розвиток нестандартного підходу до життєвих питань і ситуацій, який сприяє більш легкій адаптації до нових життєвих умов.

Арт-терапія для дітей та дорослих дає можливість зблизитися і отримати дивовижний, унікальний досвід спільної творчої діяльності. Заняття сприяють гармонізації міжособистісних стосунків.

Отже, спеціальні арт-терапевтичні методики і вправи допомагають дітям і дорослим впоратися з депресивними станами, прожити і позбутися негативних емоцій, переживань, відчути себе впевненішими, відкрити нові горизонти через творчість і відродити віру в свої сили та можливості та безумовно впливають на ефективність та адаптацію до освітнього простору [2, с. 143].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Л.О., Шелкошвеев І.В. Простір арт-терапії для зцілення дітей в умовах війни. Тези доповідей учасників міжнародного психологічного форуму. Особистість, Суспільство, Війна. Харків, 2022.

2. Галіцина Л.В. Арт-терапія як засіб психологічної адаптації в умовах воєнного стану. Порадник III. Організація діяльності закладів освіти в умовах воєнного стану. Порадник III. Київ. 2022. с.142.

3. Деркач О.О. Педагогіка творчості. Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2009. с. 88.

4. Маркова Н.В. Можливості арт-терапії у системі комплексної допомоги дітям, які постраждали від локального військового конфлікту // Підтримка та реабілітація учасників АТО в Україні: досвід та перспективи: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький, 2016. с. 110.

Деснова І.С.,

к. пед. наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології,
Маріупольський державний університет

Крутій К.Л.,

д. пед. наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЕМЕРДЖЕНТНОГО ЧИТАННЯ В ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Читання як культурне надбання еволюції людства виникло 3,800 років потому. Відповідно, мозок дитини, яка навчається має пристосовуватись до символів у вигляді літер, що групуються в слова з певним значенням. Просте для

дітей раннього та дошкільного віку завдання читання, на думку М. Вольф (M. Wolf) насправді є вельми складним процесом. Адже вміння читати вимагає наявності складної взаємодії різних ділянок мозку, які активізуються одночасно [10]. Відповідно вміння читати вважається «біологічно вторинним, оскільки воно набувається на базі наявного досвіду та шляхом цілеспрямованого навчання. Отже, щоб стати вправним читачем дитина має набути інтегрованих вмінь, яких вона набуває шляхом цілеспрямованого навчання.

В роботах С. Лоніган (C. Lonigan) С. Бургес (S. Burgess), Дж. Ентоні (J. Anthony) досліджувалось опанування вмінням читати (передумови до читання, початок читання, та емерджентне читання) та зафіксували зниження нейронної активації в лівій нижній тім'яній корі під час виконання дітьми завдання на аудіовізуальну фонологічну обробку. Науковці помітили, що активний зв'язок між лівою задньою потилично-скроневою корою на етапі підготовки до читання достовірно передбачала навички читання на етапі формування навичок читання. Відділи мозку (ліва нижня/середня лобова звивина, двостороння поясна звивина та права передня верхня скронева звивина) виявилися особливо чутливими до раннього навчання грамотності дітей дошкільного віку [7].

Лонгітюдне дослідження розвитку мозку дітей п'ятирічного віку проведене С. Пуранік (C. Puranik) та С. Лоніганом (C. Lonigan) передбачало здійснення кількісної оцінки пізнавального розвитку дітей в домашніх умовах за допомогою читання. Результати проведеного дослідження дозволили вченим дійти висновку, з-поміж дітей дошкільного віку, які слухали історії батьків та інших членів родини і долучались до спільного читання, часто-густо активізувались ліва задня потилична звивина, латеральна потилична, задньої скроневої, нижньої скроневої, задньої середньої скроневої, задньої поясної та кутової звивин [8]. Отже, емерджентне читання має заохочуватися і може допомогти підготувати мозок дитини до подальшого навчання в школі. Зазвичай діти навчаються читати пізніше ніж починають розмовляти. Це означає, що коли дитина вперше стикається з написаними словами, то вона вже достатньо добре знає як ці слова вимовляються.

Дослідниця Марі Клей (M. Clay) зазначає, що існує віковий діапазон, який можна вважати «типовим» або очікуваним для кожного з етапів опанування читанням. Наприклад, дорослі можуть помітити, що діти в дошкільному віці демонструють прагнення до опанування читанням. Однак, ці етапи на думку Марі Клей (M. Clay) не завжди співпадають з віковими періодами. Тому так буває, що діти в опанування читанням можуть просуватись повільніше або швидше, ніж можна було б очікувати [5].

На думку Ю. Госвами (U. Goswami) деякими з них діти починають опановувати ще на етапі раннього дитинства. В наукових доробках Ю. Госвами (U. Goswami) вказано, що задовго до того, як діти починають читати або писати окремі слова, вони набувають важливих знань та вмінь з грамотності. Так, багато дітей раннього та дошкільного віку можуть впізнавати вивіски та вітрини крамниць, які вони часто відвідують, без підказки [9]. Вже в 3,5-4 роки діти

починають співставляти друковані зображення та інші символи зі значущими в її оточенні місцями. Кожен, хто бачив, як дитина «читає» вивіску на узбіччі дороги своєї улюбленої крамниці, був свідком цього процесу, коли символи в свідомості дитини набувають певного сенсу. Діти починають розуміти, що коли вони бачать знайому вивіску, вона позначає щось важливе і дає людям знати, що це за місце і для чого воно призначено. Отже, перш ніж прочитати своє перше слово, діти набувають досвід в розпізнаванні знаків та символів, які починають в них асоціюватись з певною інформацією та слугують орієнтирами в довкіллі.

Передумовою до успішного опанування дитиною вміння читати є набуття нею вміння розпізнавати знаки, символи та звуки мови. З-поміж мовленнєвих вмінь підґрунтям для набуття дітьми становлять вміння виокремлювати та розрізняти звуки мови під час їх сприймання на слух та відтворення під час говоріння сприйнятих раніше звуків. Застосування дітьми жестів і знаків під час спілкування слугує проявом розуміння дітьми знаково-символічної функції мови. Так, діти дошкільного віку можуть виокремлювати такі структурні елементи розповіді як початок, середина та кінець, вміти писати власне ім'я та ім'я близьких членів родини. Отже, опанування дітьми раннього та дошкільного віку емерджентним читанням потребує цілісного підходу із зосередженням на її сильних сторонах розвитку. Ознаками опанування дітьми раннього та дошкільного віку емерджентним читанням є вміння розглядати книжки; розповідати оповідання за підтримки дорослого; виявляти прояви до осмислення прочитаного дорослим тексту; наявність перших спроб до самостійного читання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Деснова І. С. Генезис граматичної будови мови дитини раннього віку. *Мова як чинник формування громадянина України: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції* (16–17 травня 2008 р.), м. Запоріжжя. 2008. С. 158-167.
2. Деснова І. С., Логоша Б. М. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дошкільнят. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції / за ред. Н.О. Пахальчук; О.П. Демченко. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2022. Вип. 11. С. 418-421.*
3. Деснова І.С. Розвиток діалогічного мовлення дітей раннього віку за допомогою віммельбухів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції / за ред. Н.О. Пахальчук; О.П. Демченко. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2022. Вип. 11. С. 413-416.*
4. Крутій К. Л., Деснова І. С., Блашкова О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2022. № 8. Ч.1, С. 16-28. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28)
5. Clay M. M. *Becoming literate: The construction of inner control*. Auckland (Nueva Zelanda): 2000. <https://redined.educacion.gob.es/xmlui/handle/11162/62763>
6. Kruty K., Chorna H., Samsonova J., Kurinna A., Sorochynska O., Desnova I. Genesis of Grammatical Structure of a Preschool Child Language. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 2022. № 14, P. 495-528. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/563>

7. Lonigan C. J., Burgess S. R., Anthony J. L. (2000). Development of emergent literacy and early reading skills in preschool children: Evidence from a latent-variable longitudinal study. *Developmental Psychology*, 2000. № 36. P. 596-613.
8. Puranik C. S., Lonigan C. J. Emergent writing in preschoolers: Preliminary evidence for a theoretical framework. *Reading Research Quarterly*, 2014. № 49(4). P. 453-67.
9. Shanahan T. (2006). Fluency in the context of literacy instruction. In T. Raskinski, C. Blachowicz & K. Lems (Eds.), *Fluency instruction: Research-based best practices*. Guilford Press. 2006. P. 21-38.
10. Wolf M. Proust and the squid: The story and science of the reading brain. 2007. № 5. P. 67-94.

Зінченко О.В.

здобувач вищої освіти,
Маріупольський державний університет
Науковий керівник: Деснова І. С., к.пед. наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології,
Маріупольський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УВАЖНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Однією з вікових змін дітей молодшого шкільного віку є активне перетворення уважності. Так, К. Дробаха вказує, що «уважність молодшого школяра нерідко залежить від його фізіологічних характеристик». Як наслідок, неуважність дитини може бути зумовлена її підвищеною руховою активністю, збудливим типом нервової системи, підвищеною тривожністю [4, с. 69]. У молодшому шкільному віці інтенсивно формуються всі властивості уважності, що насамперед пов'язано з активізацією розумової діяльності в процесі навчання.

Віковою особливістю уважності молодших школярів є її порівняно невелика стійкість. Уважність дітей молодшого шкільного віку нестійка, вона часто перемикається з одного об'єкта на інший через потребу учня в широкому орієнтуванні в навколишньому світі, труднощі не дивитися на те, що можна бачити, не помічати того, що, так чи інакше, доноситься до слуху. Тому з поля зору молодших школярів необхідно прибирати все, що не має стосунку до роботи на уроці. Загалом стійкість уважності підвищується до кінця молодшого шкільного віку, коли учні в 4 класі вже здатні виявляти уважність протягом усього уроку [4, с. 71]. Семирічній дитині ще складно тривалий час зосередитися на об'єкті через слабку розвиненість гальмівних процесів. Тому діти першого та другого класів можуть не виконати завдання вчасно, втратити темп і ритм діяльності, пропустити літери в слові та слова в реченні. Однак система шкільного навчання мимоволі тренує вміння тривалого зосередження на завданні. Це проявляється в необхідності засвоювати ті властивості предметів, які в даний момент не цікавлять дитину. Молодший школяр поступово набуває вміння глибоко зосереджуватися на важкій і нецікавій роботі заради результату. Наприклад,